

i czeskiej literatury na naszym stołecznym uniwersytecie. Niezależnie od tej działalności pedagogicznej brał udział w życiu kulturalnym, przede wszystkim teatralnym ówczesnej Warszawy, z którą żył się serdecznie i na trwałe. Po raz ostatni odwiedził naszą stolicę w 1948 r., z podziwem i radością patrząc na jej odbudowę, która wówczas stawiała zresztą pierwsze dopiero śmielsze kroki. Przełożył ponad 40 polskich utworów scenicznych pióra autorów międzywojennych i starszych. Niejedna z tych sztuk dzięki staraniom B. Vydry dostała się na deski teatrów czeskich. W prasie czeskiej publikował systematycznie swe barwne reportaże z życia kulturalnego naszej stolicy, a do stowarzyszenia warszawskiej kolonii czeskiej pn. „Československá beseda“ włączył się do nowego życia. Po powrocie do swej ojczyzny nie ustaje w pracy popularyzatorskiej i pedagogicznej.

Po II wojnie światowej B. Vydra z prawdziwie młodzieńczym zapałem podejmuje pracę w swej umiłowanej dziedzinie. W nowych warunkach politycznych i społecznych znajduje dla niej o ileż wdzięczniejsze pole niż poprzednio! Ośrodkiem jego zainteresowań staje się teraz działalność słownikarska. Był inicjatorem i współtwórcą Instytutu Słownikowego (Redakce světových slovníků przy praskim Instytucie Słowańskim). Do ostatnich dni życia stał na czele tej instytucji leksykograficznej, będąc jednocześnie głównym redaktorem pracy zbiorowej — dwutomowego słownika polsko-czeskiego, którego to dzieła nie dane mu było, niestety, doprowadzić do końca. Jest autorem podręcznego słownika polsko-czeskiego (I wyd. 1947, II wyd. 1951) oraz czesko-polskiego (wyjście niebawem). Mimo braków i usterek, częściowo zresztą usuniętych w II wydaniu, polsko-czeski słownik B. Vydry stanowi poważny krok naprzód w leksykografii obu naszych narodów, a w swoim dziale jest słownikiem bezsprzecznie najnowocześniejszym i najbogatszym. Śmierć zabrała go spośród nas żywych w momencie wytężonej pracy nad tymi właśnie pożytecznymi wydawnictwami.

Jako rzetelny pracownik na polu polsko-czechosłowackiego zbliżenia Bogumił Vydra był żywym łącznikiem między generacją swych poprzedników, wybitnych polonofilów czeskich z epoki realizmu i neoromantyzmu z E. Jelínkiem i F. Horą na czele — a wstępującym właśnie w życie pokoleniem naukowców i działaczy kulturalnych, którym dane jest realizować ideę braterstwa czesko-polskiego na nowych, o ileż szerszych niż dawniej, a zarazem trwałych podstawach wspólnej walki o świat sprawiedliwości społecznej, postępu i pokoju. Niestrudzony pracownik, z poświęceniem oddany przyjętemu na siebie obowiązkowi — stanowi wzór człowieka, który całe swe życie, wszystkie twórcze siły umysłu i serca oddaje umiłowanej sprawie.

Wśród nas Polaków, których Bogumił Vydra kochał wiernie i bez zastrzeżeń, imię jego pozostanie we wdzięcznej i trwałej pamięci.

Andrzej Sieczkowski

Z żałobnej karty nauki francuskiej

LOUIS BRÉHIER (1868—1951)

Zmarły, ukończywszy studia historyczne w Paryżu, poświęcił się zajęciom pedagogicznym, ucząc przez szereg lat w liceach. Równocześnie oddawał się pracy naukowej, której owocem była teza pt. *Le schisme oriental du XI-e siècle*, na której podstawie uzyskał w r. 1899 doktorat. W roku następnym powierzono mu wykłady historii starożytnej i średniowiecznej na uniwersytecie w Clermont-Ferrand. Tej uczelni pozostał już wierny aż do przejścia w stan spoczynku w r. 1938. Ale wielokrotnie opuszczał to przybrane miasto, dokonując podróży naukowych do Grecji, Konstantynopola, Włoch i na Sycylię.

Jego intensywna działalność sprawiła, że doczekał się szeregu odznaczeń. Był oficerem Legii honorowej, laureatem Instytutu, członkiem-korespondentem Académie des Inscriptions et Belles-Lettres od 1927 r., a jej członkiem czynnym od r. 1935. Posiadał również odznaczenia zagraniczne: był komandorem orderu rumuńskiego Korony i orderu jugosłowiańskiego św. Sawy, poza tym otrzymał doktorat h. c. uniwersytetu w Atenach.

Twórczość naukowa zmarłego była obfita i różnorodna. Uczony ten dał z siebie szereg dzieł poświęconych ogólnej historii sztuki (*L'art chrétien. Son développement iconographique des origines à nos jours*, 1918; współpraca z G. Huismana *Histoire Générale de l'Art*, 1938), napisał też szereg pięknych monografii (Clermont, Riom, Cathédrale de Reims, Auvergne, *Histoire de l'Art en France des invasions barbares à l'époque romane*). Interesował się szczególnie łacińskim Wschodem, poświęcając szereg prac wyprawom krzyżowym (*Les Croisades. L'Église et l'Orient au moyen âge*, 1907; *Histoire anonyme de la première croisade*, 1924) a przede wszystkim historii Bizancjum. Pociągała go tu sztuka bizantyjska (*Études nouvelles, études sur l'histoire de la sculpture byzantine*, 1911—1913; *L'art byzantin*, 1924; *La sculpture et les arts mineurs byzantins*, 1936), historia polityczna (*La querelle des images*, 1934; *Les survivances du culte impérial à Byzance*, 1920) i kościelna (współpraca w tomach 4. i 5. dzieła Fliche-Martin, *Histoire de l'Église*).

Ukoronowaniem jego prac poświęconych bizantynistyce jest wspaniała trylogia zatytułowana *Le monde byzantin*, złożona z następujących części: I. *Vie et mort de Byzance*, 1947, II. *Les institutions byzantines*, 1948, III. *La civilisation byzantine*, 1950. Ukazała się ona w znanej *Bibliothèque de synthèse historique — L'évolution de l'humanité*.

„Świat bizantyjski“ stanowi dzieło o nieprzeciętnych walorach, będąc wynikiem pracy całego życia, pięćdziesięcioletniego wysiłku badacza rozmiłowanego w swym zawodzie i panującego w całości nad omawianym przedmiotem. Oparte na zupełnej znajomości źródeł bizantyjskich i obszernej literaturze przedmiotu (w bibliografii zestawionej na końcu poszczególnych części wymienia autor przeszło 700 pozycji!) daje ono wartościową syntezę dziejów Bizancjum. Przyjęte entuzjastycznie, acz nie bezkrytycznie przez bizantynologów, stanowić będzie niewyczerpaną dla każdego historyka kopalnię wiadomości o tym cesarstwie. Bodajże równie cenną jak fundamentalne wciąż, choć z górą pół wieku liczące *Geschichte der byzantinischen Literatur Krumbachera* (2. wyd. 1897), jak *Istorijskaja wizantijskoj imperii Uspienskiego* (t. 3. 1948), *Lewczenki Bizancjum*, 1940 czy nieco dawniejsze dzieło *A. Vasilieva*, czy też *Ostrogorskiego Geschichte des byzantinischen Staates*, 1940, i opracowanie *Ch. Diehla i R. Guillanda* w *Histoire Générale G. Glotza* pt. *Histoire de l'empire byzantin*. Publikując „Świat bizantyjski“, *Louis Bréhier* wznosił sobie trwały pomnik.

J. M.

LOUIS HALPHEN (1880—1950)

Egzemplarze autorskie ostatniej książki L. Halphena doszły adresatów w październiku 1950 roku, gdy autor już nie żył; śmierć zabrała go od warsztatu pisarskiego, przy którym spędził pięćdziesiąt lat metodycznie pracowitego życia. Prowadził je w sposób klasyczny dla erudyty czasów Trzeciej Republiki, daleko od spraw publicznych, które go czasem niepokoiły, lecz nie interesowały. Gdy się doń zbliżały, jak w przeddzień II wojny światowej, traktował je na kształt znanych mu źródeł inwazyj obcych, uświadamiając sobie, że nie ma przed nimi ucieczki. Przeciwwstawiał